

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Інститут філології**

ЛЕХНІЦЬКА СВІТЛАНА ІВАНІВНА

УДК 811.124'373.61

**ЯВИЩЕ СИНОНІМІЇ У ФАРМАЦЕВТИЧНІЙ НОМЕНКЛАТУРІ
ГРЕЦЬКО-ЛАТИНСЬКОГО ПОХОДЖЕННЯ:
ОНОМАСІОЛОГО-ДЕРИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ**

Спеціальність 10.02.14 – класичні мови. Окремі індоєвропейські мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня

кандидата філологічних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі загального мовознавства та класичної філології Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат філологічних наук, доцент
Михайлова Олена Григорівна,
Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри загального мовознавства та класичної філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Сенів Михайло Григорович,
Донецький національний університет (м. Вінниця),
завідувач кафедри романських мов

кандидат філологічних наук, доцент
Вакулик Ірина Іванівна,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
доцент кафедри української та класичних мов

Захист дисертації відбудеться 29 червня 2016 року о 16.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.001.19 в Інституті філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, бульвар Тараса Шевченка, 14, к. 63.

З дисертацією можна ознайомитися в Науковій бібліотеці імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка за адресою: 01601, м. Київ, вул. Володимирська, 58, к. 12.

Автореферат розіслано 26 травня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Гнатюк Л.П.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Фармацевтична термінологія та номенклатура є вузькоспеціальною галуззю медичної науки, що динамічно розвивається протягом усієї історії людства. Третє тисячоліття знаменує кількісний і якісний стрибок у розробці сучасних лікарських препаратів (ЛП), для найменування яких фармацевти та лікарі створили безліч спеціальних назв-неологізмів.

Останніми роками питання формування та розвитку фармацевтичної термінології, зокрема найменувань ЛП, активно досліджують українські науковці І. Гнідець, О. Кісельова, Р. Піняжко, П. Подорожний, І. Толок, М. Туркевич, російські лінгвісти Л. Бабошкіна, Р. Березникова, Т. Бужина, О. Воронова, М. Нечай, М. Лазарева, М. Федюкович, зарубіжні вчені П. Анрейтер, Ф. Гантнер, П. Делаву, М. Ухібаяші, М. Флайзер. Укладанням словників у галузі фармацевтичної термінології займалися Н. Горчакова, Л. Киричок, В. Туманов, Л. Фоміна, І. Чекман та ін. Особливості терапевтичної дії ЛП досліджували М. Бергольц, І. Гнідець, Л. Гольцгакер, Т. Кава, Р. Піняжко, П. Подорожний, І. Толок, М. Туркевич, Н. Федюкович, І. Чекман.

Постійне зростання кількості фармацевтичних найменувань пов'язане як із прогресом фармацевтичної науки і розширенням виробництва оригінальних лікарських засобів, так і з проблемою «тиражування» ліків різними фармацевтичними компаніями, що створює передумови для виникнення універсального системного явища – номенклатурної синонімії, продукує різноманітний мовний матеріал для дослідження синонімії в різних аспектах: функціональному, когнітивно-ономасіологічному, дериваційному.

Функціональний аспект дослідження дозволяє виявити в системі фармацевтичних назв *міжноменклатурну* та *внутрішньономенклатурну синонімію*. *Міжноменклатурні синоніми* – це найменування, що походять із різних наукових номенклатур (**хімічної** – *транс-2-(диметиламіно) метил-(метоксифеніл) циклогексанолу гідрохлорид (СН)* і **фармацевтичної** – *Tramadolium* (МНН)). *Внутрішньономенклатурні синоніми* – це назви ЛП, об'єднані в синонімічні ряди завдяки однаковому складу діючих речовин (***Morphinum***: *Morphini hydrochloridum* (ННН); *Morfin SAD*; *Morfina Dosa*; *Morfina*; *Morphine Renaudin*; *Analmorph*; *Dostorfine* та ін.). *Національні непатентовані та тривіальні назви* є найбільш цікавою та динамічною групою фармаконімів (ФО), що постійно поповнюється неологізмами. Швидке зростання кількості фармацевтичних назв, з одного боку, зумовлене використанням певного набору частотних кореневих і афіксальних номеноеlementів латинського та грецького походження, з іншого – номінативними стратегіями, втіленими у процесах наукового словотворення.

Когнітивно-ономасіологічний підхід дозволяє дослідити фармаконіми-синоніми на сигніфікативному рівні, поєднуючи три найважливіші складники дослідження – мову, мислення та об'єкт аналізу, виявляючи при цьому номінативні стратегії та мотиваційні ознаки, закладені у внутрішній формі ФО.

Актуальність теми дисертації зумовлена необхідністю комплексного дослідження латинськомовних номенклатурних одиниць із компресованою

семантикою, що детермінує використання когнітивно-ономасіологічного підходу, мотивує визначення лінгвістичного статусу та всебічний аналіз номенклатурної синонімії, виникнення якої зумовлене характерними для латинськомовної фармацевтичної номенклатури номінативно-дериваційними процесами.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є частиною планової наукової теми Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка «Мови та літератури народів світу: взаємодія та самобутність» (№ 11 БФ 044-01). Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка (протокол № 3 від 30 листопада 2005 р.).

Метою дисертаційної роботи є комплексний аналіз синонімічних назв грецько-латинського походження у фармацевтичній номенклатурі. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

- *дослідити* історію розвитку та лексичний склад латинськомовної фармацевтичної термінології та номенклатури;
- *обґрунтувати* теоретичні та методологічні засади дослідження синонімії та варіативності в латинськомовній фармацевтичній номенклатурі;
- *проаналізувати* поняття «фармаконім» як базову одиницю фармацевтичної номенклатури, схарактеризувати кореляцію понять «термінологія» та «номенклатура»;
- *визначити* позамовні та внутрішньомовні чинники, що спричиняють виникнення синонімії та варіативності в латинськомовній фармацевтичній термінології та номенклатурі;
- *з'ясувати* види синонімічних відношень у фармацевтичній номенклатурі на матеріалі назв аналгетичних та антипіретичних ЛП;
- *визначити* номінативну стратегію та види ономасіологічних моделей творення латинськомовних фармаконімів на позначення аналгетиків та антипіретиків;
- *обґрунтувати* поняття «номеноелемент» і «номенокomпонент» як універсальних одиниць морфолого-синтаксичного аналізу;
- *з'ясувати* мовно-категоріальну належність номеноелементів у складі латинськомовних фармаконімів;
- *проаналізувати* основні дериваційні та синтаксичні моделі фармацевтичних найменувань.

Об'єктом дослідження є синонімічні ряди латинськомовних фармаконімів на позначення аналгетиків та антипіретиків.

Предметом дослідження є ономасіологічні, дериваційні та синтаксичні моделі творення латинськомовних фармаконімів-синонімів.

Матеріалом дослідження є 15 синонімічних рядів із загальною кількістю 848 лексичних одиниць, що входять до складу 590 фармаконімів грецько-латинського походження, дібраних методом суцільної вибірки з різних видань вітчизняних і зарубіжних фармацевтичних довідників.

Джерельну базу дисертаційного дослідження становлять словниково-довідникові видання «Лекарственные средства» М. Машковського,

фармацевтичний довідник «Компендиум 2008, 2013, 2015 – Лекарственные препараты», міжнародний інтернет-ресурс: www.drugs.com.

Методи дослідження. У дисертації застосовано комплекс сучасних лінгвістичних методів, вибір яких зумовлений специфікою об'єкта дослідження, а саме: *описовий метод* (комплексна репрезентація отриманих результатів), *зіставний метод* (виявлення спільного та відмінного у складі латинськомовної фармацевтичної номенклатури), *класифікаційний метод* (аналіз та класифікація фактичного матеріалу), *кількісний метод* (репрезентація кількісних підрахунків досліджуваних фармаконімів за різними параметрами). Виявлення смислових елементів мовних значень і стратегій, покладених в основу номінації, обумовило використання *методики лінгвокогнітивного та лінгвокультурологічного аналізу; методу моделювання*, зокрема, для визначення ономасіологічних, дериваційних і синтаксичних моделей творення фармаконімів, *метод компонентного аналізу та етимологічний аналіз*.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше *системно досліджено* явище синонімії в латинськомовній фармацевтичній номенклатурі; *подальшого розвитку дістала* комплексна методика когнітивно-ономасіологічного та морфолого-синтаксичного аналізу латинськомовних фармаконімів на позначення аналгетиків та антипіретиків; *визначені* ономасіологічні, дериваційні та синтаксичні моделі творення фармаконімів; *проведений* комплексний аналіз латинськомовних фармацевтичних найменувань.

Теоретичне значення дисертації зумовлене розвитком лінгвістичного термінознавства, зокрема, актуалізуються пошукові ідеї когнітивного напрямку (когнітивно-ономасіологічний аспект дослідження синонімії в латинськомовній номенклатурі). Отримані узагальнення та висновки поглиблюють окремі положення про морфолого-синтаксичну варіантність, критерії аналізу номенклатурної синонімії, специфіку функціонування синонімів у фармацевтичній латинськомовній номенклатурі. Виявлені основні дериваційні та синтаксичні моделі фармацевтичних найменувань сприятимуть розв'язанню актуальних проблем сучасного мовознавства (вужче – термінознавства) не лише в контексті поглиблення знань про номінативні стратегії розвитку сучасної фармакології і фармації, а й створення загальної концепції становлення фармацевтичної термінології та номенклатури.

Практичне значення. Зроблені автором спостереження та висновки можуть бути використані в лексикографічній практиці; при викладанні у вищій школі нормативного курсу «Латинська мова» для студентів-медиків, а також спецкурсів, присвячених питанням функціонування медичної та біологічної латини, для студентів-філологів спеціальності «Класичні мови (давньогрецька, латинська)», а також курсів загального та зіставного мовознавства, лексикології, лінгвокультурології, термінознавства. Практична частина дисертації та додатки можуть бути використані для укладання підручників і словників фармацевтичної термінології (тлумачного, перекладного, етимологічного, словотвірного, морфемного та ін.).

Особистий внесок здобувача. Усі результати наукового дослідження отримані дисертантом особисто, усі статті написані без співавторства.

Апробація дисертаційного дослідження. Основні положення дисертаційної праці обговорювалися на засіданнях кафедри загального мовознавства та класичної філології, на міжнародних і всеукраїнських конференціях, під час наукових читань. Зокрема, результати дослідження були викладені в 7 доповідях на наукових конференціях: Міжнародній науковій конференції до 75-річчя доктора філологічних наук професора С. В. Семчинського (м. Київ, травень 2006 р.); Всеукраїнській науковій конференції за участю молодих учених «Світоглядні горизонти філології: традиції та сучасність» (м. Київ, квітень 2007 р.); Перших міжнародних читань пам'яті проф. Ю. В. Шаніна (м. Київ, червень 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Мовно-культурна комунікація у сучасному медичному просторі: класичні мови як основа медичної термінології» (Читання пам'яті проф. Ю. В. Шаніна) (м. Київ, березень 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих учених «Актуальні проблеми сучасної медицини» (м. Київ, листопад 2010 р.); інтернет-конференції: Scientific and Professional Conference «Urgent problems of philology and linguistics» (Budapest, October 2014); XVII Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (м. Переяслав-Хмельницький, жовтень 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження висвітлено в *тринадцяти* одноосібних наукових статтях та *одних* тезах, *десять* із яких опубліковано у фахових виданнях України, *три* – у закордонних виданнях.

Структура роботи. Дисертація складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури (384 позиції, 23 з яких – іноземними мовами), списку джерел ілюстративного матеріалу (6 позицій), додатка з повним переліком досліджуваних одиниць, 2 схем, 5 діаграм. Повний обсяг дисертації становить 256 сторінок, із яких 167 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, актуальність і новизну здійсненого дослідження, сформульовано об'єкт і предмет, визначено мету й завдання дисертації, розкрито теоретичне та практичне значення проведеного лінгвістичного дослідження, відображено апробацію результатів дисертаційної роботи.

У **першому** розділі «**Проблема синонімії в сучасній науковій термінології та номенклатурі**» висвітлено історію розвитку латинськомовної фармацевтичної термінології та номенклатури, визначено співвідношення понять «термінологія» і «номенклатура», запропоновано визначення поняття «фармаконім», проаналізовано підходи до вивчення явища синонімії в термінології та номенклатурі, подано різні види класифікацій фармаконімів-синонімів, розглянуто ієрархічну будову фармацевтичного синонімічного ряду, з'ясовано особливості явища синонімії в латинськомовній фармацевтичній номенклатурі.

У термінології, зокрема, у фармацевтичній номенклатурі, представлено два види синонімічних відношень – *внутрішньогалузева* та *міжгалузева* синонімія (Г. Ахманова, І. Кочан, О. Литвин, О. Реформатський, В. Турчин). Кількість внутрішньогалузових синонімів збільшується з розвитком науки через появу нових позначень наукових понять. Для внутрішньогалузової синонімії властива різноманітність термінологічних форм всередині окремих синонімічних рядів; міжгалузеві синоніми в термінології та номенклатурі, як правило, представлені стійкими парами. Суттєвим для аналізу синонімії фармацевтичної термінології та номенклатури є також поняття «варіативність» (К.Горбачевич). На відміну від синонімів, варіанти завжди мають спільну генетичну субстанцію, але не збігаються в межах фонетичних або інших формально-граматичних перетворень усередині даного слова (*Morphinum / Morfin / Morfina*). Номенклатурними синонімами вважаємо фармаконіми, що складаються з синонімічних номеноелементів різної генези (*Boldol, Dolodol, Algodol*), які відрізняються одним кореневим номеноелементом, але мають спільне значення.

Існування явища синонімії у фармацевтичній номенклатурі фіксують різноманітні видання довідників лікарських засобів, що пропонують списки препаратів-синонімів. Саме з поняттям «ліки-синоніми» пов'язана власне фармацевтична синонімія. Ліки-синоніми – це препарати з однаковим складом діючих речовин, виготовлені різними фірмами-виробниками (М. Машковський). Кожен такий препарат має офіційну назву, запропоновану Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ) і тривіальну назву (торгове найменування), створену для просування ліків на ринок однієї або декількох країн (наприклад, ЄС). Подібна поліномінація створює так звану «світову» (міжмовну) синонімію в номенклатурі лікарських засобів (М. Чернявський). Для зручності використання та забезпечення можливості вибору тривіальні фармацевтичні назви синонімічних препаратів об'єднують у синонімічні ряди, у яких спільним денотатом є однаковий хімічний склад і терапевтичний ефект, що призводить до появи синонімічних відношень у фармацевтичній номенклатурі на денотативному рівні.

Фармацевтичний синонімічний ряд побудований за ієрархічним принципом. Таксоном вищого рангу вважається *міжнародна непатентована назва* (МНН) ЛП, рекомендована ВООЗ, що виконує в синонімічному ряді роль домінанти. Крім МНН, країна-виробник надає ЛП національний відповідник – *національну непатентовану назву* (ННН), яка є таксоном нижчого рангу, ніж МНН. Таксонами найнижчого рангу є *торговельні назви* (ТН), під якими ЛП поширюється в торговельній мережі.

У другому розділі роботи «**Ономасіологічний аспект дослідження латинськомовних фармаконімів-синонімів на позначення анагетиків та антипіретиків**» подано робоче визначення понять «номеноелемент» і «номеноконпонент» як універсальних одиниць ономасіологічного та морфолого-синтаксичного аналізу синонімів-фармаконімів, розглянуто мовно-категоріальну належність номеноелементів у складі латинськомовних фармаконімів на позначення анагетиків та антипіретиків, представлено кількісну характеристику

синонімічних рядів, проаналізовано різні види ономасіологічних моделей синонімічних фармаконімів-комполітів зі спільним ономасіологічним базисом «знеболення» та «жарозниження», схарактеризовано варіативність фармаконімів у процесі їх фонетико-морфологічної адаптації сучасними європейськими мовами (англійською, французькою, іспанською, російською).

Ономасіологічний аспект дослідження передбачає вивчення системи засобів номінації, чинників, що впливають на номінативні процеси, семантичних зв'язків, визначальних для номінації, а також номінативного потенціалу окремих частин мови. Питання ономасіології детально розроблені як у російському (О. Азнаурова, Н. Арутюнова, Н. Голєв, В. Даниленко, Л. Ковтун, О. Кубрякова, О. Малинка, О. Нагель, В. Телія, Т. Трафіменкова, А. Уфімцева, Д. Яворський та ін.), так і в українському мовознавстві (С. Жаботинська, Л. Іванова, Т. Карлова, С. Насакіна, В. Неклесова, Є. Отін, К. Першина, Л. Сосніна, О. Селіванова, В. Теркулов та ін.).

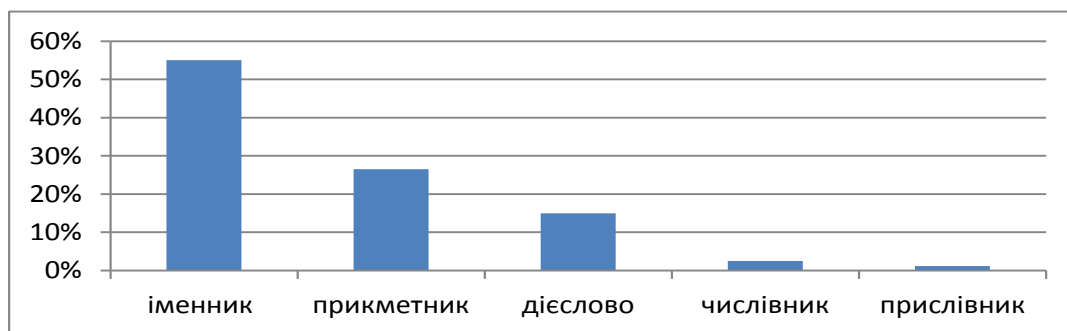
У контексті ономасіологічної парадигми фармаконім є втіленням інформаційно-комунікативної стратегії номінації, оскільки інформація, носієм якої він є, розрахована водночас і на фахівців (лікарів, фармацевтів, провізорів), і на потенційних споживачів (хворих). Дворівнева ономасіологічна модель побудови фармаконіма дозволяє сконцентрувати в одній назві як спеціальні відомості про ЛП – хімічний склад, фармако-терапевтичні властивості, лікарську форму, відповідну групу споживачів тощо, так і товарознавчу інформацію, яка забезпечує успішне просування препарату на торговельному ринку ліків.

Кожна ономасіологічна модель номінації передбачає вибір потрібного «набору» мовних засобів різних рівнів з метою якомога повніше репрезентувати інформацію, оброблену та структуровану у свідомості фахівця-фармацевта. Такий обов'язковий набір включає частотні кореневі та службові номеноеlementи грецько-латинського походження з усталеною семантикою, репрезентовані в синтетичних дериваційних моделях фармаконімів, а також аналітичні синтаксичні моделі, утворені сполученням латинськомовних номеноеlementів.

Класичні мови (давньогрецька, латинська) традиційно демонструють високий дериваційний потенціал, що дає можливість стисло та точно передавати різноманітну інформацію про об'єкт номінації. Латинськомовний фармаконім як одиниця фармацевтичної номенклатури є дворівневою ономасіологічною моделлю, що складається з *ономасіологічного базису*, або поняттєвого компонента (родове поняття), та *ономасіологічної ознаки*, яка вказує на особливості об'єкта номінації у порівнянні з подібними. Відповідно з'ясовано універсальність принципу родо-видових відношень у розбудові сучасної наукової термінології та номенклатури будь-якої галузі знання.

Використання однакових ономасіологічних моделей із залученням *генетично різного* кореневого та афіксального матеріалу у вигляді номеноеlementів і номеноеlementів призводить до виникнення повної або часткової синонімії на рівні мовної репрезентації.

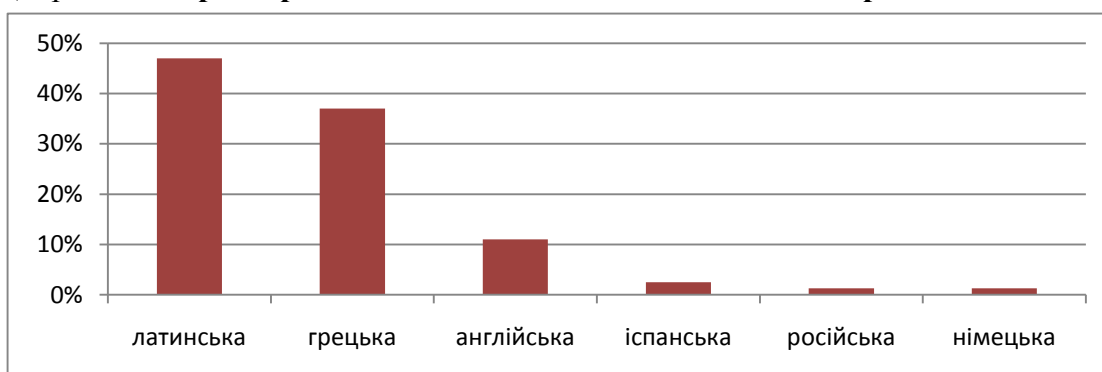
Діаграма 1. Характеристика номеноелементів за мовно-категоріальною належністю (%)

Лексико-граматичний аналіз номеноелементів на позначення ЛП групи аналгетиків та антипіретиків дозволив виділити частотні змістові (кореневі) та службові номеноеlementи, класифікувати їх за частиномовною належністю, позицією у фармаконімі та мовою-джерелом запозичення.

Розроблений О. Кубряковою ономасіологічний підхід до номінативних процесів дозволяє виявити зв'язок між ономасіологічною структурою наукової назви та структурою знань щодо об'єкта номінації. Закладена у фармацевтичну назву інформація є результатом мовно-мисленнєвої діяльності людини, спрямованої на процес пізнання світу та узагальнення отриманого досвіду.

Діаграма 2. Характеристика номеноелементів за мовою-джерелом запозичення (%)

Згідно з нашою концепцією, дослідження ономасіологічної структури фармаконіма дозволяє, з одного боку, виділити його з загальної групи назв ЛП, з іншого – об'єднати з подібними до нього відповідно до ономасіологічного базису та диференційних ознак.

Ономасіологічні ознаки, що диференціюють номінативні моделі фармаконімів-синонімів відповідно до галузі медичних знань, можна об'єднати у групи на позначення: 1) *фармакотерапевтичного ефекту* (знеболювальний, жарознижувальний); 2) *діючої речовини* (хімічний склад препарату); 3) *способу дії* (повільно, добре, безпосередньо); 4) *лікарської форми* (капсули, таблетки); 5) *клінічного спрямування* (грип, мігрень); 6) *способу введення* (епідуральний, пероральний); 7) *симптомів захворювання* (біль, жар); 8) *вікової групи споживачів* (діти, підлітки, дорослі). Семантичний аналіз номеноелементів і номеноконпонентів, представлених у кожній групі, виявив кореляцію останніх із такими галузями наукового знання: 1) *хімією* (195 ФО); 2) *клінічною медициною*

(285 ФО); 3) *анатомією* (30 ФО); 4) *ботанікою* (3 ФО). Також фармаконіми репрезентують *наївно-буденні знання* (66 ФО): номеноеlementи та номенокomпоненти у вигляді епонімів (теоніми, антропоніми), топоніми; аксіологічні прикметники (поганий, найкращий тощо).

Залежно від синтетичної чи аналітичної форми реалізації ономасіологічна ознака може бути представлена *номеноеlementом* у складі фармаконіма-комполита або *номенокomпонентом* у фармаконімі-словосполученні.

Ономасіологічний базис проаналізованих фармаконімів формується на основі *еквівалентних* латинсько-грецьких номеноеlementів або латинізованих номеноеlementів англійського, французького, російського та ін. походження зі *спільними архісемами*, що дозволяє визначити такий вид системних відношень – *синонімія еквівалентного типу*. Отже, фармаконіми зі спільним ономасіологічним базисом є повними або частковими синонімами, об'єднаними спільною архісемою.

Найбільш поширеними ономасіологічними моделями виявилися такі:

- **заперечення + біль / біль + заперечення** – **Nonalges** (лат. **non** – *не* + гр. **ἄλγησις** – *больове відчуття*), **Analginum** (гр. префікс **an-** – *відсутність* + гр. **ἄλγος** – *біль, больове відчуття* + **-in-** + **-um**), **Bolinet** (рос. **боль** – *біль* + рос. **нет** – *заперечення*);

- **темпоральна ознака + відсутність болю** – **Neoanalginas** (гр. **νέος** – *новий* + гр. префікс **an-** – *відсутність* + гр. **ἄλγος** – *біль, больове відчуття* + **-in-** + **-as**), **Novandol** (лат. **novus** – *новий*, гр. префікс **an-** – *відсутність* + лат. **dol/or-** – *біль*);

- **біль + протидія болю** – **Dolostop** (лат. **dolo/r-** – *біль* + англ. **to stop** – *зупинити*), **Painoff** (англ. **pain** – *біль* + англ. **off** – *вимикати*);

- **параметрична ознака + біль** (ступінь інтенсивності) – **Magnidol** (лат. **magn/us-** – *великий* + **-i-** + лат. **dol/or-** – *біль*), **Minidol** (лат. **mini/mus-** – *найменший* + лат. **dol/or-** – *біль*);

- **кількісна ознака** (число компонентів ЛП) + **біль** – **Monoalgic** (гр. **μόνος** – *один* + гр. **ἄλγος** – *біль* + **-ic**), **Dialgin** (**di-**, від гр. **δύο** – *два* + гр. **ἄλγος** – *біль* + **-in**), **Hexalgin** (гр. **ἕξ** – *шість* + гр. **ἄλγος** – *біль* + **-in**);

- **біль + аксіологічна ознака / аксіологічна ознака + біль** – **Dolmal** (лат. **dol/or-** – *біль* + **mal/us-** – *поганий*), **Optalgin** (лат. **opt/imus-** – *найкращий* + гр. **ἄλγος** – *біль, больове відчуття* + **-in**);

- **орган + лікування** – **Cardioton** (гр. **καρδία** – *серце* + гр. **τόνος** – *сила, напруження*), **Cardiphar** (гр. **καρδία** – *серце* + **φάρμακον** – *ліки*).

Аналітичні фармацевтичні назви здатні інтегрувати в одній ономасіологічній моделі не одну, а дві чи навіть три диференційні ознаки. У такому разі ознаку може репрезентувати як окремий номеноеlement опорного слова-комполита, так і самостійна лексична одиниця або абрєвіатура у складі багатокomпонентного фармаконіма. Такі ономасіологічні моделі демонструють подвійну стратегію номінації, розраховану не тільки на фахівців-медиків, а й на групу споживачів, яких цікавлять ринкові характеристики ЛП (вікова категорія, лікарська форма, фірма-виробник та ін.). З метою увиразнення атрактивності

найменування, а отже, й конкурентоспроможності ЛП, представленого фармаконімом, часто вживаються власні назви. Епоніми, теоніми, топоніми виконують роль ономасіологічної ознаки та викликають позитивні асоціації в тих, хто створює, реалізує та споживає ліки. У результаті дослідження фармаконімів-синонімів в ономасіологічному аспекті виявлено 43 види ономасіологічних моделей. Синонімічні фармаконіми-аналгетики та антипіретики представлені ономасіологічними моделями з різним ономасіологічним базисом і ознаками. Найбільшу кількість становлять моделі з архісемами: «знеболення» (16 моделей); «хімічний склад, діюча речовина» (12 моделей); «лікування, запобігання хворобі» (5 моделей); «жар, зниження жару» (4 моделі); «хвороба» (3 моделі); «орган» (3 моделі).

У третьому розділі **«Морфолого-синтаксичний аспект дослідження латинськомовних тривіальних фармаконімів аналгетичної та антипіретичної груп»** висвітлені основні способи компресивного словотвору – основоскладання та абревіацію, особливо характерні для медичних термінів, проаналізовано асоціативні назви як обов'язковий атрибутивний компонент латинськомовної фармацевтичної номенклатури, розглянуто морфолого-дериваційні та синтаксичні моделі творення фармаконімів-синонімів. В українському мовознавстві способи словотворення ґрунтовно досліджені І. Вихованцем, В. Горпиничем, В. Даниленко, Н. Клименко, І. Коваликом, М. Кочерганом, С. Семчинським, С. Яхонтовим. Особливості словотвору в галузі медико-біологічної термінології та номенклатури проаналізовано у працях І. Вакулик, Г. Воскобойник-Шпинти, О. Михайлової, В. Новодранової, М. Сеніва, А. Ткач, Б. Чернюха та ін.

У дисертації зроблено спробу виявлення кореляції між стратегією номінації в латинськомовній фармацевтичній номенклатурі та репрезентацією її в системі словотворення. Аналіз ономасіологічних моделей довів необхідність подальшого дослідження характерних для латинськомовної фармацевтичної номенклатури способів і засобів словотворення, а також опису різних модифікацій типових дериваційних і синтаксичних моделей. У результаті морфолого-синтаксичного аналізу виділено значущі частини ФО – номеноементи та номеноконпоненти, ієрархічні відношення між ними, встановлено належність ФО до лексико-граматичної категорії, виявлено кореляції між словотвірною будовою фармаконіма та номінативними стратегіями його формування.

У синонімічному ряді фармаконімів на позначення ЛП аналгетичної та антипіретичної групи простежується така тенденція: для творення міжнародних непатентованих найменувань (МНН) характерні тільки морфологічні способи деривації (суфіксація, префіксація, основоскладання), для торгових назв (ТН) – більш характерною є аналітична деривація (синтаксичний спосіб творення ФО-словосполучень).

Прототипом більшості синтетичних фармаконімів є словосполучення, а тому об'єкт проведеного морфолого-синтаксичного аналізу – дериваційні моделі, їхні модифікації, задіяні у словотворчих процесах, та синтаксичні моделі побудови аналітичних фармаконімів-словосполучень, які утворилися внаслідок *семантико-синтаксичної* компресії. На нашу думку, такі компресивні

словосполучення можуть вважатися прототипами для подальшого утворення складних ФО.

Для фармацевтичної номенклатури найпродуктивнішим способом словотворення є основоскладання, унаслідок якого утворюються фармаконіми-композиції. Більшість фармаконімів-композицій складається з двох, як правило, скорочених змістових номеноелементів з можливим, але не обов'язковим приєднанням службових номеноелементів (**Angi-o-trop-in-um, Norm-o-temp**). Багатокомпонентність фармацевтичних назв і вибір композиційного способу словотворення пояснюється прагненням авторів найменувати репрезентувати у фармаконімі відповідно до інтересів виробників і споживачів ліків різнопланову інформацію. Номеноелементи у складі фармаконімів-композицій відрізняються: 1) позицією у слові; 2) словотвірною будовою; 3) походженням; 4) вихідною формою. Найбільш поширені в латинськомовній фармацевтичній номенклатурі номеноелементи можуть мати як початковий, так і кінцевий варіанти: **Dolviran** (лат. **dol/or/** – *біль* + лат. **vir/us/** – *вірус, отрута* + **-an**); **Stadol** (лат. **sta/bilis/** – *постійний* + лат. **dol/or/** – *біль*). На основі структурного та морфолого-синтаксичного аналізу ФО на позначення анагетичних та антипіретичних ЛП виявлено такі регулярні морфонологічні явища, характерні для композиційного словотворення: *прирощення* звуків до кореневих номеноелементів та *накладання* корневих морфем при основоскладанні. Усі визначені морфонологічні явища відбуваються в позиції на стику двох корневих номеноелементів (корневих морфем), тобто йдеться про «морфемний шов». За умови збігу двох приголосних на стику корневих номеноелементів регулярно відбувається *прирощення* звука **-a-**: **Pyrahexal** (гр. **πῦρ** – *жар* + **-a-** + гр. **ἕξ** – *шість* + суфікс **-al**) та ін. У випадку збігу двох голосних на стику корневих номеноелементів може відбуватися *прирощення* приголосного звука **-d-**: **Biodalgic** (гр. **βίος** – *життя* + **-d-** + гр. **ἄλγος** / – *больове відчуття* + суфікс **-ic**).

Явище *накладання* морфем також регулярно спостерігається в позиції на стику двох корневих номеноелементів (за умови часткового збігу їх фонетичного складу): **Bradol** (гр. **βράδ/υς** – *повільний* + лат. **dol/or** – *біль*); **Fortradol** (лат. **fort/is** – *сильний* + **-tra-** від **Tra/madolum/** + лат. **dol/or/** – *біль*); **Dolac / Dolak** (лат. **dol/or/** – *біль* + **-lac / -lak**) та ін.

Ономасіологічні моделі з декількома диференційними ознаками репрезентують фармаконіми, утворені шляхом аналітичної деривації. Залежно від кількості та складу номеноконпонентів, типу синтаксичного зв'язку нами виділено 11 синтаксичних моделей побудови ФО-словосполучень. Найбільш поширеними є атрибутивні моделі, утворені за допомогою підрядного зв'язку – узгодження, керування, прилягання.

У більшості випадків (225 ФО) атрибутивним номеноконпонентом (ономасіологічною ознакою) є комерційна назва (КН) – *ідентифікатор* фірми-виробника, що вказує на торгову марку. Щоб полегшити ідентифікацію, викликати позитивні асоціації у споживачів ліків та посприяти збільшенню продажу ЛП, у якості мовних ідентифікаторів часто використовують асоціативні назви. Серед них переважають власні назви: антропоніми, топоніми, теоніми, але найбільш поширеними є антропоніми – імена та прізвища засновників відомих

фармацевтичних компаній і фірм (Aspirin **Bayer**, Morfina **Braun**, Morphine **Renaudin**) та ін.

Проведене лінгвістичне дослідження дозволило зробити такі **висновки**:

1. Встановлено, що сучасна фармацевтична номенклатура належить до штучно створених наукових систем відкритого типу, які постійно оновлюються та розвиваються за рахунок появи нових одиниць та виходу з ужитку застарілих. Цей процес зумовлений впливом як позамовних, так і власне мовних чинників. Мовною причиною синонімії у фармацевтичній номенклатурі є співіснування наукової (систематичної) назви і тривіальної (звичайної) назви ЛП. Готові лікарські засоби з тією самою активною речовиною з'являються у торговельній мережі під декількома комерційними назвами (торговими найменуваннями), що також сприяє виникненню номенклатурної синонімії. Наявність великої кількості торгових назв для готових ЛП з тією самою лікарською речовиною або аналогічним хімічним складом призводить до виникнення «світової» (міжмовної) синонімії лікарських засобів. До позамовних чинників виникнення синонімії у фармацевтичній номенклатурі належить вплив мовного середовища споживачів, що відображено в непатентованих національних назвах, утворених за мовними зразками країни, де поширюється лікарський засіб. Національні непатентовані найменування є валідними тільки в межах однієї країни.

2. Доведено, що в основу фармацевтичного синонімічного ряду покладено ієрархічний принцип побудови фармацевтичної номенклатури, де таксоном вищого рангу вважається *міжнародна непатентована назва ЛП* (МНН), рекомендована Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ). У синонімічному ряді остання виконує функцію домінанти. Крім МНН, країна-виробник надає еквівалентний національний відповідник МНН – *національну непатентовану назву* (ННН), яка є таксоном нижчим, ніж МНН. Таксонами найнижчого рангу є *торговельні назви* (ТН), під якими ЛП поширюються у торговельній мережі.

3. Проаналізовано кореляцію понять «синонімія» та «варіативність» у фармацевтичній номенклатурі. Основним критерієм розмежування синонімії та варіативності є *генетичний принцип*, варіанти мають спільну генетичну субстанцію і не збігаються тільки в межах фонетичних або інших формально-граматичних перетворень усередині певного ФО. Залежно від виду варіативного номеноелемента або номенокOMPONENTA фармаконіма розрізняємо *графічні, словотвірні, еліптичні, аббревіатурні та синтаксичні* варіанти. Номенклатурними синонімами є фармаконіми, які належать до одного синонімічного ряду з фармаконімом-домінантою. Більшість таких фармаконімів є повними або частковими синонімами *еквівалентного типу*, оскільки складаються з синонімічних номеноелементів різної генези, які відрізняються одним кореневим номеноелементом, але мають спільне значення.

4. З'ясовано, що мінімальною одиницею плану вираження фармаконіма морфемного рівня є номеноелемент (НЕФ) – *сегмент морфемного складу* фармаконіма зі стабільним значенням, представлений коренем або сполученням кореня з афіксами. Мінімальною одиницею плану вираження фармаконіма лексико-синтаксичного рівня є номенокOMPONENT (НКФ) – лексична одиниця

(ЛО) у складі фармаконіма-словосполучення. Найбільш продуктивною частиною мови при творенні фармаконімів у групі аналгетиків та антипіретиків є іменник (86 НЕФ), далі – прикметник (36 НЕФ), дієслово (24 НЕФ), числівник (4 НЕФ), натомість найменш продуктивним – прислівник (2 НЕФ). Залежно від позиції номеноелемента у ФО виділено початкові, серединні та кінцеві номеноелементи. Кінцевий номеноелемент у складному фармаконімі, як правило, є базовим, а початковий виражає ознаку, яка може змінюватися. За мовною належністю домінують номеноелементи латинського (79 НЕФ) та грецького походження (44 НЕФ), незначною є кількість національних номеноелементів, серед яких пріоритет належить англomовній генезі (24 НЕФ).

5. Встановлено, що процес творення фармацевтичних назв ґрунтується на інформаційно-комунікативній стратегії номінації, яка реалізується у дворівневих ономасіологічних моделях. Першим рівнем є *ономасіологічний базис*, що вказує на архісему головного слова прототипного словосполучення, другим – *ономасіологічна ознака*, що реалізує семантичний множник головного слова прототипного словосполучення. Ономасіологічні ознаки, актуалізовані в номінативній моделі фармаконімів-синонімів, об'єднано у групи на позначення: 1) *терапевтичного ефекту* (знеболювального, жарознижувального тощо); 2) *діючої речовини* (хімічний склад препарату); 3) *способу дії* (повільно, добре, безпосередньо); 4) *лікарської форми* (капсули, таблетки); 5) *клінічного спрямування* (грип, мігрень); 6) *способу введення* (епідуральний, пероральний); 7) *симптомів захворювання* (біль, жар); 8) *вікової групи споживачів* (діти, підлітки, дорослі).

6. У результаті ономасіологічного аналізу фармаконімів-синонімів визначено 43 ономасіологічні моделі. Синонімічні фармаконіми-аналгетики та антипіретики представлені ономасіологічними моделями з різним ономасіологічним базисом та ознаками. Найбільшу кількість становлять моделі з архісемами: «знеболення» – 16 моделей; «жар», «зниження жару» – 4 моделі; «хвороба» – 3 моделі; «лікування, запобігання» – 5 моделей; «орган» – 3 моделі; «діюча речовина», «хімічний склад» – 12 моделей.

7. Дослідження структурно-морфологічних ознак латинськомовних ФО на позначення аналгетиків та антипіретиків дозволило встановити кореляцію між словотвірною будовою фармаконіма та номінативними стратегіями його формування. Найбільш характерними для латинськомовної фармацевтичної номенклатури виявилися способи компресивного словотворення (основоскладання та аббревіація), що пояснюється тенденцією до скорочення назв ЛП та економією мовних ресурсів. У дисертаційній праці визначено 7 дериваційних моделей. Назви з одним кореневим номеноелементом репрезентують 3 дериваційні моделі, серед яких: ФО, утворені суфіксацією (11 ФО), префіксацією (14 ФО) та префіксально-суфіксальним способом (16 ФО), разом – 41 ФО. Назви з двома або більше кореневими номеноелементами представлені 4 словотвірними моделями – із двома кореневими номенокомпонентами (243 ФО) та трьома кореневими номенокомпонентами (2 ФО). Найбільш продуктивними виявилися дериваційні моделі, утворені складанням двох номеноелементів, у тому числі і скорочених

(237 ФО). Способом абрєвіації утворєно 25 ФО, серед яких ініціальні абрєвіатури (18 ФО), мішані, або ініціальнo-складові, абрєвіатури (7 ФО).

8. Аналіз ФО на позначєння аналгєтичних та антипирєтичних ЛП виявив такі регулярні морфологічні явища, характерні для композитного словотворєння: *прирощєння* звуків до корєневих номеноелєментів і *накладання* корєневих морфєм при основоскладанні. Усі визначєні морфологічні явища відбуваються в позиції на стику двох корєневих номеноелєментів (корєневих морфєм), а отжє, йдється про «морфємний шов».

9. У результаті проведєного кількісного аналізу складєних ФО рїзнї синтаксичної будови встановлєно, що найбільш частотними є однокомпонєнтні (343 ФО) та двоконпонєнтні найменування (236 ФО), менш частотними – трикомпонєнтні (11 ФО). Синтаксичні моделі, як і дериваційні, корєлюють з ономасіологічними моделями, тому опорне слово у ФО-словосполучєнні, як правило, є ономасіологічним базисом, а залежний номеноконпонєнт – ономасіологічною ознакою.

10. У дисертаційній праці визначєно 11 синтаксичних моделей з рїзними типами синтаксичного зв'язку та кількістю номеноконпонєнтів. Найбільш поширеною синтаксичною моделлю виявилася атрибутивна. Атрибутивний номеноконпонєнт словосполучєння, як правило, є неузгоджєним означєнням у вигляді прикладки (230 ФО), виражєний іменником у повній формі (160 ФО), скорочєній формі (40 ФО), абрєвіатурою (25 ФО). Атрибутивний номеноконпонєнт може бути виражєний прикметником – узгоджєне означєння (11 ФО) або іменником у формі род. відмінка однини – неузгоджєне означєння (15 ФО). Найменш частотними є дієслівні моделі з предикативним зв'язком (3 ФО), а також синтаксична модель, утворєна поєднаннєм корєневого номеноконпонєнта та цифрового номеносимвола (2 ФО).

11. З'ясовано, що в більшості випадків (225 ФО) атрибутивний номеноконпонєнт репрезєнтує *КН-ідєнтифікатор* фірми-виробника, тобто є своєрїдною торговою маркою. Ідєнтифікаційну функцію виконують передусім асоціативні назви, тому серед цієї групи атрибутивних номеноконпонєнтів переважають рїзні види власних назв: антропоніми, топоніми, теоніми. Найбільш поширєними є антропоніми (імена та прїзвища засновників фармацевтичних компаній і фірм), які легко запам'ятовуються споживачами ліків і викликають позитивні асоціації, що сприяє збільшєнню продажу ЛП.

Перспективність отриманих у дисертації висновків виявляється в: а) розвитку методики лїнгвокогнітивного та лїнгвокультурологічного аналізу в контексті актуальних проблем сучасного термінознавства; б) деталізації методики когнітивно-ономасіологічного та морфолого-синтаксичного аналізу термінів і найменувань при дослідженні прогностичних шляхів розвитку терміносистєми; в) розробці теорєтико-методологічних проблем когнівної лїнгвістики; г) системному дослідженні явища термінологічної та номенклатурної синонімії.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях

1. Лехніцька С. І. Синонімічні назви аналгетичних препаратів у фармацевтичній номенклатурі / С. І. Лехніцька // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – Вип. 21, ч. 2. – С. 156–159.

2. Лехніцька С. І. Синонімія у назвах вітамінів / С. І. Лехніцька // Мовні і концептуальні картини світу : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2007. – Вип. 23, ч. 2. – С. 82–85.

3. Лехніцька С. І. Основні дериваційні моделі у латинських фармацевтичних назвах / С. І. Лехніцька // Мовні і концептуальні картини світу: [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – Вип. 24, ч. 2. – С. 191–194.

4. Лехніцька С. І. Терміноелемент як основний компонент фармацевтичного терміна / С. І. Лехніцька // Науковий вісник НМУ ім. О. О. Богомольця. – К. : НМУ імені О. О. Богомольця, 2008. – Вип. 4, № 21. – С. 216–218.

5. Лехніцька С. І. Синонімічні назви у номенклатурі гормональних препаратів / С. І. Лехніцька // *Studia linguistica* : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Vol. II (II). – С. 232–237.

6. Лехніцька С. І. Метафоричні найменування лікарських засобів / С. І. Лехніцька // *Studia linguistica* : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2009. – Vol. II (III). – С. 173–176.

7. Лехніцька С. І. Синонімічні найменування у номенклатурі седативно-сподійних препаратів / С. І. Лехніцька // *Studia linguistica* : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2011. – Вип. 5. – С. 521–526.

8. Лехніцька С. І. Структурно-семантичний і комунікативно-прагматичний потенціал найменувань лікарських препаратів / С. І. Лехніцька // *Studia linguistica* : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2012. – Вип. 6. – С. 284–290.

9. Лехніцька С. І. Епонімічний і топонімічний компоненти у фармацевтичній термінології і номенклатурі / С. І. Лехніцька // *Studia linguistica* : [зб. наук. пр.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2013. – Вип. 7. – С. 443–448.

10. *Lekhnitska S.* The communicational and pragmatic potential of the drug's names / S. I. Lekhnitska // *Humanities and Social Sciences in Europe : Achievements and Perspectives.* – Vienna : «East West», 2013. – Pp. 272–278.

11. Лехніцька С. І. Морфолого-синтаксична характеристика терміно-елементів у латиномовних назвах лікарських засобів / С. І. Лехніцька // *Science and Education. A new Dimension. Philology.* – Budapest : «Seanedim», 2014. – Is. 29. – С. 52–54

12. Лехніцька С. Комунікативно-прагматичний потенціал найменувань лікарських засобів / С. Лехніцька // *Studia Sławistyczne 2.* – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2015. – С. 71–75.

Матеріали наукових конференцій

13. Лехніцька С. І. Епонімічний компонент в ботанічній номенклатурі / С. І. Лехніцька // Український науково-медичний молодіжний журнал. – № 1. – К. : НМУ імені О. О. Богомольця, 2011. – С. 257–258.

14. *Лехніцька С.* Лінгво-прагматична характеристика синонімів-фармаконімів на позначення препаратів групи анестезуючих / С. І. Лехніцька // Матеріали XVII Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» / Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 17. – С. 309–311. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rmuphdpu.webnode.com.ua.

АНОТАЦІЯ

Лехніцька С. І. Явище синонімії у фармацевтичній номенклатурі грецько-латинського походження: ономаціолого-дериваційний аспект. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.14 – класичні мови. Окремі індоєвропейські мови. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2016.

У дисертації вперше комплексно досліджено найменування лікарських засобів групи анагетиків та антипіретиків грецько-латинського походження. Розроблено комплексну методику аналізу явища синонімії у фармацевтичній номенклатурі на рівні денотатів і рівні мовної репрезентації; з'ясовано мовні та позамовні чинники виникнення синонімії та варіативності в латинськомовній фармацевтичній номенклатурі; визначено структуру фармацевтичного синонімічного ряду; обґрунтовано поняття «фармаконім» як базову одиницю фармацевтичної номенклатури, «номеноелемент» і «номеноконпонент» як складники фармаконіма; з'ясовано стратегії номінації та види ономаціологічних моделей для формування фармаконімів на позначення анагетиків та антипіретиків; визначено мовно-категоріальну належність кореневих і допоміжних номеноелементів латинськомовних фармаконімів; виявлено основні дериваційні та синтаксичні моделі фармацевтичних найменувань; проведено кількісний аналіз фармаконімів-синонімів; виявлено найбільш продуктивні ономаціологічні моделі та їх кореляцію з дериваційними та синтаксичними моделями.

Ключові слова: синонімія, варіативність, термінологія, номенклатура, фармаконім, номеноелемент, номеноконпонент, ономаціологічна модель, ономаціологічний базис, ономаціологічна ознака, дериваційна модель, синтаксична модель, композит, фармацевтична номенклатура грецько-латинського походження.

АННОТАЦИЯ

Лехницкая С. И. Явление синонимии в фармацевтической номенклатуре греко-латинского происхождения: ономациолого-деривационный аспект. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата филологических наук по специальности 10.02.14 – классические языки. Отдельные индоевропейские языки. – Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко. – Киев, 2016.

В диссертации впервые комплексно исследовано наименования лекарственных средств группы анальгетиков и антипиретиков греко-латинского

происхождения. Разработана комплексная методика анализа проявлений синонимии на уровне денотатов и языковой репрезентации в фармацевтической номенклатуре; определены языковые и внеязыковые факторы, обуславливающие возникновение синонимии и вариативности в латиноязычной фармацевтической номенклатуре; определена структура фармацевтического синонимического ряда; обоснованы понятия «фармаконим» как базовая единица фармацевтической номенклатуры, «номеноэлемент» и «номенокомпонент» как составляющие фармаконима; определены стратегии номинации и виды ономаσιологических моделей формирования латиноязычных фармаконимов, обозначающих анальгетики и антипиретики; определена категориально-языковая принадлежность корневых и вспомогательных номеноэлементов в составе латиноязычных фармаконимов; определены основные деривационные и синтаксические модели фармацевтических наименований; осуществлен количественный анализ фармаконимов-синонимов анальгетической и антипиритической групп; выявлены наиболее продуктивные ономаσιологические модели, а также их корреляция с деривационными и синтаксическими моделями.

Ключевые слова: синонимия, вариативность, терминология, номенклатура, фармаконим, номеноэлемент, номенокомпонент, ономаσιологическая модель, ономаσιологический базис, ономаσιологический признак, деривационная модель, синтаксическая модель, композит, фармацевтическая номенклатура греко-латинского происхождения.

SUMMARY

Lekhnitska S. I. The phenomenon of synonymy in the Greek and Latin origin pharmaceutical nomenclature: onomasiological and derivational aspects. – Manuscript.

Thesis for Candidate degree in Philology, speciality 10.02.14 – the classical languages. Particular Indo-European languages. – Taras Shevchenko National University of Kyiv. – Kyiv, 2016.

The research presents a complex analysis of the Greek and Latin names of analgesics and antipyretics groups of drugs. The thesis comprehensively considers the history and development of the Greek and Latin origin pharmaceutical terminology and nomenclature. The results and conclusions of the thesis deepen some of the provisions of morphological variation, criteria for consideration of the research phenomenon in terminology, the specific of synonyms' functioning in the Latin pharmaceutical nomenclature. It states, that the specific language cause of synonyms in the pharmaceutical nomenclature is coexistence of research (systematic) name and trivial (conventional) name of drug. Synonyms series have a hierarchical structure, where the highest taxon takes the international nonproprietary name (INN) and the low – trade names (TN). Most pharmaconyms in the series are full or partial synonyms of the equivalent type, they represent the same denotation and consist of different genesis elements (*Boldol, Dolodol, Algodol* etc.). The correlation of concepts «synonyms» and «variation» in the pharmaceutical nomenclature is analyzed. The main criteria of distinction between synonymy and variation is genetic principle. Variants have a

common genetic substance and not only within the same phonetic or other formal grammatical changes in pharmaconym. It is argued, that nomenclature synonyms are pharmaconyms, which belong to a synonymic number of dominant pharmaconym. The process of creation of pharmaceutical names bases on the information and communication strategy for the nomination, which actualizes in onomasiological two-level models. The first level is the onomasiological basis, indicating the main arhisema of prototypical word-phrase. The second level is onomasiological sign realizing semantic multiplier of the main word of prototypal word-phrase. One of the main issue of the thesis explains the phenomenon of lexical naming in the light of onomasiology and cognitive linguistics, taking into consideration both language functions and mental processes that take place within lexical naming act. Onomasiological signs represent different types of pharmaconym nominative models according to the field of medical knowledge and indicate: 1) pharmacological effect (analgesic, antipyretic, etc.); 2) active substance (chemical composition of the drug); 3) mode of action (slow, rapid, direct); 4) dosage form (capsules, tablets); 5) clinical direction (flu, migraine); 6) mode of introduction (epidural, oral); 7) symptoms (pain, fever); 8) age group of consumers (children, adolescents, adults). The study of structural and morphological characteristics of Latin pharmaconyms, denoted analgesics and antipyretics, reveals a correlation between word-building structure of pharmaconym and nominative strategies of its formation. Compressive derivation (compounding and abbreviations) is the major method for Latin pharmaceutical nomenclature. The main goal of drug manufacturers, creating original products or products-synonyms, is the desire to attract the attention and interest of the consumer of medicines. It is achieved through finding an attractive name, containing useful information or well-known (case) name. The linguistic analysis found that usage of onomastic components of pharmaconyms significantly increases the motivation of drug names.

Key words: synonymy, variability, terminology, nomenclature, pharmaconym, element of nomenclature, component of nomenclature, onomasiological model, onomasiological basis, onomasiological sign, derivational model, syntactic model, composite, pharmaceutical nomenclature of Greek and Latin origin.